

УДК 378.02:372.8

Понікаровська С.В.*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто особливості процесу соціалізації молоді під час навчання у ВНЗ та досліджено вплив цього процесу на підвищення творчої активності студента та становлення його особистості в сучасних умовах. Обґрунтовано необхідність переорієнтації освітнього процесу на всебічний розвиток особистості майбутнього спеціаліста.

Ключові слова: соціалізація, активність, особистість, освітній процес, виховання.

Соціалізація – це процес засвоєння людиною певної системи знань, які дозволяють їй функціонувати як повноправному члену суспільства. Вона включає як цілеспрямований вплив на особистість, так і спонтанні процеси, що впливають на її формування. Соціалізація студентів займає важливе місце серед педагогічних проблем, бо вона визначає перспективи розвитку вищої школи. Виходячи з потреб суспільства у збереженні стабільності та подальшого розвитку, необхідно формування такої особистості, якій притаманні активність, соціальна мобільність, професійна компетентність, висока здібність адаптуватися у складних ситуаціях, самостійність у прийнятті рішень, відповідальність, здібність до інтелектуального пошуку та інші якості особистості, які визначаються сучасною реальністю. Соціалізація є необхідною умовою успішного функціонування людини у будь-якій соціальній системі. Найважливішу роль у цьому процесі грає період одержування освіти, та особливо – навчання у вищому навчальному закладі. Адже життя показує, що розглядання вищої школи лише як школи підготовки спеціалістів, яке було дуже зручним за командно-адміністративної системи, можна вважати однією з причин, що обов'язково заведе освіту у глухий кут.

Отже, проблема підготовки висококваліфікованих спеціалістів, що поєднують у собі всі якості, що потрібні людині як члену суспільства, обумовлює необхідність удосконалення системи вищої освіти як найважливішого інституту соціалізації особистості.

Різноманітність підходів до даної проблеми широко представлена у науковій літературі. Проблеми загальної та професійної соціалізації розглядалися у роботах А. Реана, Г. Андреєвої, А. Мудрика, І. Кона, В. Сластеніна, а також у роботах зарубіжних дослідників А. Маслоу, Т. Парсонса та інших. Огляд наукової літератури дозволяє зробити висновок про достатньо повну розробку питань щодо загальної соціалізації особистості, змісту професійної освіти та інноваційних процесів у педагогічній діяльності, але недостатньо детально розкрито потенціал ВНЗ у процесі управління соціалізацією особистості.

Тому метою статті є розглянути специфіку процесу соціалізації молоді під час навчання у ВНЗ у сучасних умовах та дослідити його вплив на підвищення творчої активності студента та становлення його особистості.

Розвиток людини залежить від умов її взаємодії зі світом, що її оточує. Людина не тільки свідок, але й учасник історії світу. Вона може бути її творцем і жертвою. Становлення людини протікає по-різному в залежності від змін, що відбуваються у світі, що її оточує, у предметній та соціальній дійсності. Процес розвитку людини у взаємодії зі світом і отримав назву «соціалізація» [3, с. 3].

Серед науковців є принциповим питання про те, у якому віці відбувається засвоєння соціального досвіду, яке складає значну частину соціалізації. В останні роки все частіше говорять про те, що це відбувається у біль-менш зрілому віці, бо соціалізація передбачає засвоєння соціального досвіду у ході трудової діяльності. За цим принципом можна виділити три основні стадії – дотрудову, трудову та післятрудову. Ми розглядаємо у статті тільки першу стадію, куди входить стадія навчання, що включає весь період навчання у школі та у ВНЗ або технікумі. Відносно періоду

* © Понікаровська С.В., 2012

навчання у вищій школі існують різні точки зору, але специфіка навчання у ВНЗ доволі значна порівняно із середньою школою, тому ці періоди важко розглядати за однією схемою. Так чи інакше, сама проблема є дуже важливою як у теоретичному, так і у практичному плані: студентство – одна з найважливіших груп суспільства, і проблеми соціалізації цієї групи зараз вкрай актуальні.

Соціалізація – це процес розвитку та становлення особистості, який включає дві взаємопов'язані складові: засвоєння особистістю вимог суспільства, присвоєння норм, правил поведінки, у результаті чого відбувається адаптація; та особистісну інтерпретацію одержаного досвіду, тобто індивідуалізацію. Індивідуальність особистості проявляється у різному сприйнятті інформації, а також при виборі тих чи інших видів діяльності у світі, що швидко змінюється, де часто неможливо передбачити заздалегідь дії, що гарантовано приведуть до успіху. Для того, щоб упоратися зі складною ситуацією, людина повинна творчо підходити до рішення життєвих проблем. Адже «творчість у широкому розумінні розглядається як діяльність у ситуації невизначеності, що націлена на отримання результатів, які мають об'єктивну чи суб'єктивну новизну» [1, с.13].

Вміння мислити нестандартно, проявляти творчий підхід, дуже важливо як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності. Люди, схильні до творчості, мають більшу працездатність, бо створення чогось нового визначається постійним втягненням у процес досягнення мети, що допомагає справлятися з проблемами. Працездатність, зацікавленість, енергійність, бажання додати до діяльності щось нове – це якості, котрі можна об'єднати поняттям творчої активності, яка є інтегративною рисою особистості, що включає два компоненти: прагнення творчої активності (мотиваційний компонент) та вміння здійснити творчу діяльність самостійно (операційний компонент) [2].

Цілком природно, що творча активність молоді виявляється по різному в навчальній діяльності. У вигідному становищі опиняються студенти із хорошою спадковістю: кріпкою та стійкою нервовою системою, хорошою пам'яттю, здібністю до інтелектуальної діяльності. Такі студенти, як правило, успішні та пристосовані до соціуму. Але є й такі, у яких мислення не таке швидке, пам'ять не так розвинута та й шкільні знання на середньому рівні. Таким освіта дається важче, навіть якщо вони дуже старанні. Окрім того, особисті риси також мають велике значення. Г. Пригін виділяє дві полярні групи тих, хто навчається – «автономні» та «залежні». «Автономні» мають якості, що найбільше сприяють розвитку творчої активності – вони наполегливі, цілеспрямовані, впевнені у собі, схильні до самостійного виконання роботи, мають навички самоконтролю. У «залежних» ці якості практично відсутні. Виконуючи завдання, вони розраховують на вказівки, підказки з боку як викладача, так і більш сильних студентів [4].

Так звані «залежні» складають значну частину контингенту вищих навчальних закладів, і важливість розвитку творчої активності серед студентів очевидна, бо вони часто невпевнені у своїх можливостях та мають обмежений круг інтересів. Завдання для розвитку творчої активності стимулюють їхню уяву, фантазію, робота мозку направлена на створення чогось нового, незвичного, цікавого, можливо, смішного. Творчо переробляючи матеріал, студенти немовби виходять за рамки інформації, яку вони мають, розширюють та надають їй жвавість життєвості.

Якщо на початковому етапі доцільно використовувати такий режим, який дозволяє викладачу контролювати та направляти студентів, то на другому етапі добре вводяться елементи проблемного навчання, завдання творчо-логічного характеру, проблемні ситуації. Проблема ситуація є тим засобом, що приводить у дію пізнавальний механізм і сприяє творчій потенції людини.

Комбінування різних форм роботи також має декілька переваг. Виконуючи завдання індивідуально, студент вибирає той чи інший спосіб вирішення проблеми, опираючись на особисті відчуття; при роботі у парах від враховує думку партнера, при цьому іде взаємозбагачення ідеями; при фронтальній роботі студент знайомиться з широким кругом думок інших людей, а групова робота взагалі надає заняттю відтінок змагання, що є додатковим стимулом досягнення результату. І, нарешті, найбільш високий рівень творчої активності пов'язаний зі зміною ролі викладача у навчальному процесі: викладач стає консультантом, надаючи допомогу тільки у разі необхідності, а студенти самі вибирають способи вирішення тієї чи іншої задачі. Таким

чином, при виконанні завдань, що поступово ускладнюються, студенти відкривають для себе нестандартні способи рішення, що дозволяє їм соціалізуватися найбільш успішно.

У ВНЗ є багато обставин, пов'язаних з навчанням та побутом, що впливають на соціалізацію студента. Якщо раціонально організувати ці обставини, можна забезпечити певний напрямок соціалізації. Наприклад, хоча до ВНЗ поступають люди, які свідомо зробили свій вибір та отримали певне виховання у школі та сім'ї, деякі з них приходять на перший курс дуже невихованими. Хоча й незручно пояснювати дорослим людям правила поведінки, але це доводиться та необхідно робити, якщо виявляються випадки їх порушення. Звичайно, сама обстановка ВНЗ, який повинен бути храмом науки та культури, повинна виховувати, але це не завжди буває само по собі. Також необхідність на протязі п'яти років звиряти свої плани з розкладом занять виробляє у студента певні навички самоорганізації та ціннісні орієнтації. Але перелічене не вичерпує виховний потенціал ВНЗ, під впливом якого він зміг би піднятися на більш високий та свідомий рівень вихованості. Риси справжньої інтелігентності набуваються не стільки у дитячому, скільки у більш дорослому віці. У процесі отримання вищої освіти людина освоює нові сфери діяльності, більш широкі можливості впливати на оточуючих прямо або опосередковано. Ці можливості повинні бути підкріплені новим, більш високим рівнем моральної оцінки своїх дій. Становлення цього рівня і є вихованням.

Життя показує, що сприйняття вищої школи виключно як школи підготовки спеціалістів лише завдає шкоди освіті та країні у цілому. Адже інтелект без моралі та виховання може бути направлений на різні цілі, навіть антигуманні. Тому духовність, гуманність, порядність, обов'язковість повинні стати якостями буд-якого випускника. Шкода, що закликання про необхідність готувати висококультурних, гармонійно розвинених громадян суспільства багато років поєднуються з проживанням студентів у гуртожитках з мінімальними та навіть недостатніми умовами для життя, з навчанням у аудиторіях, що знаходяться у негідному стані. Всі ці умови далекі від умов справжнього храму науки.

Для досягнення сучасного рівня вищої освіти необхідно зробити акцент на культурний розвиток студента. Антикультура агресивна. Вона проявляється у окремій молодіжній культурі, у попиті на бездуховні продукти та послуги, які у свідомості молоді займають місце справжньої культури, де на першому місці почуття, а не інстинкти та культ сили [5].

Щоб навчання було виховним, воно повинно бути переконуючим. Щоб воно було переконуючим, потрібно не просто довести інформацію, а підтвердити її фактами, дослідями, зіставити з альтернативними підходами, показати слабкі та сильні сторони. Переконавання можна цілеспрямовано формувати в процесі отримання освіти, але, на відмінність від вимог, переконання – це вплив на свідомість особистості через звернення до її власного досвіду або думки. Молодь не є пасивним об'єктом виховних дій. Вона має свободу вибору, вона може нас слухати чи не слухати, вірити чи не вірити, сприймати чи не сприймати те, що ми говоримо. Тому, мабуть, правильним стилем спілкування є проблемний. Тобто, ми даємо правдиву інформацію про проблеми, альтернативи, шляхи рішень і залучаємо молодь до обговорення реальних задач. Тільки таким шляхом молода людина починає відчувати відповідальність за свої рішення та дії.

Людина – істота соціальна. З самого початку життя вона включена в соціальні взаємодії. Процес соціалізації нерозривно пов'язаний зі спілкуванням та сумісною діяльністю людей. Звичайно, на заняттях засвоюються важливі знання, багато з яких (особливо з гуманітарних та суспільних дисциплін) мають безпосереднє соціальне значення. Але студент засвоює не тільки ті соціальні знання, які є ціллю заняття та викладача, не тільки ті соціальні правила та норми поведінки, які декларує викладач, але й той соціальний досвід, який супроводжує заняття, є «випадковим» з точки зору викладача. Це той досвід, який студент реально переживає або спостерігає при взаємодії викладача зі студентами, студентів між собою, викладачів між собою і таке інше. І цей досвід може бути як позитивним, так і негативним. Він може як збігатися із тими нормами, що декларуються, так і суперечити їм. Засвоєння соціального досвіду завжди суб'єктивно. Соціальний досвід, що виноситься різними людьми із об'єктивно однакових ситуацій, може бути зовсім різним. Засвоєння соціального досвіду, що лежить у основі процесу

соціалізації, стає джерелом індивідуалізації особистості, яка не тільки суб'єктивно засвоює цей досвід, але й активно його переробляє [4].

Узагальнюючи те, що було сказано вище, можна зробити такі висновки. Соціалізація є необхідною умовою успішного функціонування людини у будь-якому соціальному середовищі. Навчання у ВНЗ – це перехідний момент між юністю та зрілим життям. Процес соціалізації тут може проходити як природно та легко, так і складно та проблематично. Навчальний заклад бере на себе немалу відповідальність при такому складному та важливому процесі. Адже суспільству потрібні люди, які реалізують свій талант та не тільки добре виконують свою роботу, але й вносять вклад у загальний розвиток та добробут. Особлива роль належить творчій діяльності, що організується у процесі навчальної та позанавчальної діяльності, яка виступає у якості основи для досягнення необхідного рівня активності у пізнавальній діяльності, а також складання міжособистісних відносин, що дозволяють зняти проблеми соціальної адаптації студентів у ВНЗ та у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Воробьёв Н.Е., Мизюрова Э.Ю. Развитие творческой активности студентов при изучении дисциплин гуманитарного цикла. Монография / Н.Е. Воробьёв, Э.Ю. Мизюрова – Волгоград : «Перемена», 2001. – 184 с.
2. Грецов А.Г. Тренинг креативности для старшеклассников и студентов / А.Г. Грецов – СПб.: Питер, 2007. – 208 с.
3. Мудрик А.В. Социализация человека: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А.В. Мудрик – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 304 с.
4. Реан А.А. Психология личности. Социализация, поведение, общение / А.А.Реан – СПб.: «Прайм- ЕВРОЗНАК», 2004. – 416 с.
5. Фокин Ю. Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Ю.Г. Фокин – М : Издательский центр «Академия», 2002. – 224 с.

The article deals with peculiarities of the process of young people's socialization during the period of their study at universities and the influence of this process on higher creative activity and formation of their personality under the present-day conditions. Necessity to re-orient educational process on the overall development of future specialist's personality is grounded.

Key words: socialization, activity, personality, educational process, development.

УДК 373.5.001

Попович Л.М.*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ У СІЛЬСЬКИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглянуто педагогічні умови організації методичної роботи у сільських загальноосвітніх навчальних закладах, дотримання яких сприятиме зростанню педагогічної майстерності вчителя.

Ключові слова: методична робота, сільський загальноосвітній навчальний заклад, нетрадиційні форми методичної роботи.

Методична робота у сільських загальноосвітніх навчальних закладах становить систему взаємопов'язаних дій і заходів, спрямованих на підвищення професійного рівня педагогічного колективу, розвиток ініціативи і творчості кожного учителя, підвищення ефективності навчально-виховного процесу, досягнення результатів у навчанні та вихованні.

* © Попович Л.М., 2012